

Т. І. Гундорової]. Київ: Наук. думка, 1996. С. 185–186. (Б-ка укр. л-ри. Укр. новіт. л-ра).

3. Гундорова Т. *Femina Melancholica*: стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ: Критика, 2002. 272 с. (Сер. “Критичні студії”).

4. Еліаде М. Трактат з історії релігій / пер. з фр. Олексія Панича. Київ: Дух і Літера, 2016. 520 с.

5. Ільницький М. У руслі сецесійности (Синтез мистецтв у новелістиці Михайла Яцкова). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. – Т. ССLVIII. Праці Філологічної секції. Львів, 2009. С. 147–174.

6. Махов А. Средневековый дьявол : трансформация визуальных маркеров демонического в “Иконологии” Чезаре Рипы. *Третья научная конференция “Демонология как семиотическая система”, Москва, РГГУ 15–17 мая 2014 г. Тезисы докладов; РГГУ, Центр типологии и семиотики фольклора, Отд-ние социокультурных исслед.* – Москва: [РГГУ], 2014. С. 66–69.

7. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2002. 679 с.

8. Рудницький М. Що таке “Молода Муза”? *Чорна Індія “Молодої Музи”*. *Новелі* / з передм. М. Рудницького. Львів, 1937. С. V–XVIII. (Б-ка “Діла”; ч. 18).

9. Яцків М. Дівчина на чорнім коні. *Антологія української готичної прози: у 2 т.* / уклад. Юрій Винничук. Харків : Фоліо, 2014. С. 85–89.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-22>

КОНЦЕПТ *СПОКІЙ* У РОМАНІ Е. ГІЛБЕРТ «ПРИРОДА ВСІХ РЕЧЕЙ»

Кохан Р. А.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Сучасний гуманітарний простір, одночасним суб’єктом та об’єктом функціонування якого є людина, тяжіє до стохастичного нагромадження чи, радше, нашарування різновекторних смислів, ключових для синергетичного впорядкування духовної сфери людського буття. Знання

та досвід людини набувають неоціненного значення в умовах стрімкого дисбалансу класичних підвалин розвитку суспільства та уявлень про нього, а також залишаються ключовими точками опори для невпевненої екзистенції сучасної особистості. Гуманітаристика впродовж століть свідчить, що інструментом переживання дійсності, її свідомого та несвідомо-чуттєвого освоєння є література – вона черпає з глибин і розчиняє людське «Я» на незліченну множину невідомих сутностей. Сучасна світова література в особливий спосіб транспонує сенси, позаяк художньо форматує модерність в всій складності її метамодерністичних (чи постпостмодерністичних) ознак. Сучасна американська письменниця Елізабет Гілберт у романі «Природа всіх речей» пропонує читачеві поринути у XVIII століття – разом із жінкою-ботаніком, чії відкриття нічим не поступаються відкриттям Чарльза Дарвіна, а пристрасна жага зрозуміти усе на світі заводить у найтемніші закопелки людської свідомості та душі.

Алма Віттекер (символічно народжена 1800-го року) постає до знайомства з читачем в іпостасі «скромного подорожного у цьому світі» [1, с. 13], чие дитинство та юні роки були позбавленими недуг чи прикросців, а також будь-яких веселоців чи пам'ятних подій. Саме тому наступна зустріч з протагоністкою роману наступить аж в другій частині роману.

Специфіка функціонування поняття «концепт» у літературознавстві полягає в синтезі його розрізнених характеристик задля встановлення осмислених взаємозв'язків між культурно-ментальним простором автора і читача. Елізабет Гілберт творить складне смислове поле, в межах якого накладання дихотомій оприявнює існування метаплощини, насиченої неочікуваними поетикальними рішеннями. Авторка «кидає» читача у фікційну реальність, навантаживши його свідомість складними перепетіями – передумовою розгортання основного сюжету роману. Оскільки принциповою місією «зразкового читача» (за У. Еко) Елізабет Гілберт є рецептивна потреба набуття рис *alter ego* головної героїні, «заспівом» історії є шлях її батька Генрі Віттекера до статусу найбагатшого чоловіка Філадельфії 1800-х років – шлях, сповнений здобутків, втрат, гіркого, проте повчального досвіду. Наймолодший із шести синів садівника королівських садів К'ю у Ричмонді, тямущий хлопчина-зірвіголова зі своєю хитрою вдачею та всепоглинаючим соромом за вбоге життя, успадковане від батьків, власноруч проклав доволі тернисту стежину життя.

Детальні описи багаторічної життєвої боротьби Генрі Віттекера, ботаніка-помічника, на борту різних суден зрівноважують у свідомості

читача найжорстокіші та найогидніші прояви людської екзистенції («був свідком, як за наказом капітана Кука аборигенові на островах Дружби відрізали по лікоть руку, бо той вкрав з їхнього судна сокиру» [1, с. 34], «виловлював черепах і їв дельфінів» [1, с. 35], «капітана Кука вбили – груди йому проштрикнули списом, череп проламали – і кров його змішалася з хвилями. ... Пізно ввечері індіанець в каное... жбурнув на палубу корабля кавалок капітанового стегна» [1, с. 37]), а також найпрекрасніші його моменти, побачити які дано не кожному («Тихими ночами він бачив у небесах над Таїті мільйони небесних світил» [1, с. 33], «бачив, як тропічний шторм зафарбовує небеса блідо-зеленим» [1, с. 35], «бачив палаючі гори, що звалися вулканами» [1, с. 35]). Серединою ланкою метушливого буття спершу одержимого багатством юнака, а згодом жадібного чоловіка постає, на наш погляд, концепт спокою, який з первинної фізіологічної характеристики особи (а саме, відсутність руху) здобувається на максимально ускладнену парадигму інтерпретаційних проєкцій.

Звернемо увагу на сутність спокою як міждисциплінарної та міжнаукової категорії. Сучасна психологія розглядає спокій як стан гармонійної сутності людини як в цілому, так і стосовно окремих її частин [3]. Філософія під спокоєм розуміє часткову постійність, ототожену із станом визначеності, а також протиставляє рух (абсолютний вимір) спокою (відносний) [2]. У контексті аналізу літературного твору розглянемо концепт спокою на перетині існуючих площин його трактування, зважаючи на конкретну ментальну схему, актуалізовану в межах роману.

Одружений із голландкою Беатрікс, англієць Генрі Віттекер, із наповненими чудодійною цинхоною кишнями, оселяється у Філадельфії, виховує рідну та прийомну доньок і займається найприбутковішою на той час справою – виготовленням ліків та їхньою торгівлею. Видається, спокій повинен був би стати вершиною-окрасою життя невгамовного скитальця. Однак, авторка широко відкриває перед читачем завісу розкішного життя талановитого аматора та його світу: надзвичайно розумна Алма успадковує від батька його руйнівну рису – потребу мати більше, хоч мова не про статки, а знання; Беатрікс (мама Алми) нікому не розповість про свою страшну хворобу, що, зрештою, забере її; Пруденс (приймна донька Віттекерів) свідомо відмовиться від кохання; Ретта Снов (інфантильна подруга Алми та Пруденс) зустрине своє нетривале майбутнє в божевільні; Емброс Пайк (геніальний художник, який стане чоловіком Алми, бо «хотів би до кінця своїх днів спати поруч» з нею і «слухати її думки» [1, с. 353], але який ні разу не обійме її) – назавжди зруйнує себе та свою кохану через власну «ангельськість».

Психологічна «гармонізація» спокою чи його філософська дихотомія із поняттям руху набуває у контексті аналізу роману суперечливих характеристик: перебуваючи в стані душевної невизначеності, емоційних переживань та зовнішніх збудливих чинників, особистість досягає спокою, і, навпаки – емоційна рівновага нетотожна віднайденню спокою.

Зауважимо, що ментальна сутність концепту полягає у його паратекстовому характері: парадигматика спокою не маркована у тексті, її рецептивна якість здобувається лише в процесі читацького «вживання» та себе-моделювання у смисловому просторі твору. У романі «Природа всіх речей» авторка, а, відтак, і читач конфронтує із різновекторною, почасти – опозиційною, специфікою спокою: Генрі Віттекер відчуває спокій під час бурі на борту корабля «Резолюшн», проте йому бракує відчуття втихомирення біля каміна свого розкішного маєтку; для досягнення спокою 52-річна Алма вирушає до «скелястих гірських вершин Таїті» [1, с. 474], аби зрозуміти душу того, кого назавжди покохала і зненавиділа. Читач Гілберт опиняється віч-на-віч із багатьма відкритими питаннями: спокій (потреба / досягнення спокою) – одне з них.

Зазначимо, що лейтмотивними образами спокою у романі, на наш погляд, постають матір Алми, її зведена сестра Пруденс, а також служниця Ганнеке. Беатрікс – щира голландка, котра стала могутньою опорою для історії багатства свого чоловіка, справжньою матір'ю для доньки прислуги, а ще – розбила сад власного маєтку за «строгими ідеалами евклідової геометрії» [1, с. 282]. Гілберт описує жінку, чії завжди правильні й точні обійми огорнули весь світ сімейства Віттекерів. Гарна з себе, однак глибоко нещасна, Пруденс знайшла свій спокій у тиші – мовчазна дівчина, яка притлумила взаємні почуття до Джорджа Гокса і вийшла заміж за некоханого вчителя, аби не псувати життя зведеній сестрі, своїм життям проголошує закладену й багаторазово доведену авторкою на сторінках роману істину – спокій не тотожний щастю, спокій (навіть якщо і не душевний) здатен серпанком оповити сірі будні, що вже нібито оселилися назавжди. Ганнеке де Гроот, голландська служниця а американському домі англієця Генрі – наче Ненсі Маргарет Мітчелл – знає все і все може, і промовить, коли не питають, і стане доброю бабусею для всіх, хто її потребує. Груба ковдра й спокійний, важкий голос Ганнеке назавжди збереже тепло для Алми в Ембрововій хижині на Таїті та Пруденс в убогій хатині, сповненій дитячим сміхом.

Отож, концептуальний замисел спокою розкривається у багатій сукупності символічно-стилістичних, когнітивно-проекційних та поетичально специфічних ознак. Композиційне мереживо роману американської письменниці однаково захоплює і відштовхує, залежно від

читацьких рецептивних домінант, горизонту очікувань та корелювання культурно-світоглядних площин автора і читача.

Література:

1. Гілберт Е. Природа всіх речей. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 704 с.
2. Лукач Д. К онтологии общественного бытия. М., 1991. 417 с.
3. Трубников В.М. Время человеческого бытия. М., 1987. 256 с.
4. Dharmawan, B. Ambrose pike's moral behavior in the signature of all things novel by Elizabeth Gilbert. Universitas Jenderal Soedirman, 2016. URL: <http://repository.unsoed.ac.id/2268/> (дата звернення: 23.10.2020).
5. Raechel, J., English R. Transition of self: Repositioning the celebrity brand through social media – The case of Elizabeth Gilbert. Journal of Business Research, 2016. Vol. 69 (1). P.65-72. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.07.021>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-23>

ФЕНОМЕН «БАЙСТРЮЦТВО»: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ (ЗА РОМАНОМ М. ХІМІЧ «БАЙСТРЮЧКА»)

Ласкава Ю. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач*

*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Уже багато століть у нашому світі ведуться суперечки над проблемою батьків і дітей. Кожне покоління намагається якнайглибше пірнути у вир цих проблем задля того, аби віднайти ту золоту середину, яка б стала прийнятною для обох сторін. Та чи вона взагалі існує? Адже всі проблеми в родині виникають через таємниці, брехню, неповагу тощо. На теренах українського літературознавства, проблему родини у своїх роботах висвітлили такі українські науковці як Н. Бернадська, Г. Грабович, Г. Клочек, В. Шевчук та ін.

Яскравим прикладом занепаду родини є діти-безбатченки, або, як кажуть в народі – байстриюки. Слов'янська народна мораль, як і християнство, конкретизуючи поняття гріха, відносять до нього